

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ

**Кафедра теорії літератури та компаративістики і літературної творчості
Кафедра сучасної української мови
Кафедра історії та стилістики української мови
Кафедра історії української літератури і шевченкознавства
Кафедра новітньої української літератури**

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ З
ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І
ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ВСТУПНИКІВ НА НАВЧАННЯ ЗА ОКР
"МАГІСТР", "СПЕЦІАЛІСТ" ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
"ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ; УКРАЇНСЬКА МОВА І
ЛІТЕРАТУРА"**

**Затверджено Вченою радою Інституту філології,
протокол № 6 від 30 січня 2013 року**

Київ – 2013

Екзамен за фахом як форма вступного випробування для навчання за освітньо-кваліфікаційними рівнями "магістр", "спеціаліст" спеціальності "літературна творчість; українська мова і література" відбувається відповідно до "Правил прийому до Київського національного університету імені Тараса Шевченка на 2013/2014 навчальний рік" і має форму індивідуального екзаменування членами атестаційної комісії з фаху вступника на відповідний рівень навчання.

Екзамен передбачає відповідь вступника на запитання (теоретичні), а також виконання завдання на уміння практично застосовувати набуті знання з фаху відповідно до затвердженої програми вступних випробувань з відповідних фахових дисциплін, що за змістом і обсягом включають навчальний матеріал підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем "бакалавр".

Вступникові пропонуються по 3 питання - відповідно з літературної творчості та з української мови і літератури, причому одне з трьох питань має характер практичного спрямування (завдання з літературної творчості, яке передбачає тлумачення і аналіз явищ літератури на прикладі конкретних творів; а також з української мови - лінгвістичний аналіз невеликого текстового фрагмента).

Максимальна кількість балів, що їх може набрати вступник, становить 100. Відповіді на запропоновані при екзаменуванні запитання і виконання відповідних завдань оцінюються такими балами (нижче наводиться максимально можлива кількість балів з кожного запитання (завдання)).

Спеціальність "літературна творчість; українська мова і література", предмети: "літературна творчість"; "українська мова і література"

<i>Запитання (завдання)</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
1. Запитання з літературної творчості	15
2. Запитання з літературної творчості	15
3. Завдання з літературної творчості (тлумачення і аналіз явищ літератури на прикладі конкретних творів)	20
4. Запитання з української мови	15
5. Запитання з української літератури	15
6. Завдання з української мови (лінгвістичний аналіз текстового фрагмента)	20

I. ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ

Пояснювальна записка до програми

Зміст програми – важлива складова підготовки студентів до навчання за ОКР "магістр", "спеціаліст", оскільки кожен філолог, літератор має вміти пояснити феномен літературної (художньої) творчості, відособивши її від творчості наукової, виробничо-технічної, господарської, політичної і т.д.

Категорію «творчість» вивчають кілька наук: психологія, яку цікавлять психологічні «механізми» протікання творчості як суб'єктивного акту індивіда; філософія, котра розглядає онтологічний смисл акту творчості; літературознавство; для якого важливо осягнути феномен творчості як духовну діяльність митця, створення нових оригінальних художніх цінностей, іншої мистецької дійсності.

Протягом тривалого часу змінювалися концепції творчості. Платон тлумачив творчість як творення космосу або світу Богом (Деміургом) і розробив учення про художника й ерос. Арістотель вбачав у акті творчості творення нового, унікального, не причетного до сфери божественного. Августин Блаженний обґрунтовував творчість як духовний акт людини, пов'язаний з Богом, а Фома Аквінський писав про «права творіння» й «права Творця». В епоху Відродження Джамбаттіста Віко проголосив людину творцем мови, звичаїв, художніх творів, зрештою, історії взагалі. А от Бруно і Спіноза наполягали на пантеїстичному розумінні цього феномена, для них творчість це – споглядання природи. Про творчість як винахідництво писали Бекон, Гобс, Локк і Юм. І. Кант ототожнював її з «трансцендентним» уявленням (праця «Критика здатності судження»). Гегель вбачав у творчості та її видах втілення абсолютного духу. Ф. Шеллінг у праці «Філософія мистецтва» розглядав творчість як єдність елементів свідомої і несвідомої діяльності. Культ творчості й генія спостерігаємо у романтиків (Гете, брати Август і Фрідріх Шлегелі, Новалис, Д. Адіссон, Жан Поль). Творчість як продукт соціально-історичної практики обґрунтована у працях К. Маркса, Ф. Енгельса та їх послідовників.

XIX століття принесло низку нових концептів художньої творчості: творчість як переживання «повноти життя» (Ніцше, Бергсон, Дільтей, Х. Ортега-і-Гассет), віддзеркалення екзистенції (М. Гайдеггер, М. Бердяєв), сублімація несвідомого (З. Фройд, О. Ранк, Г. Закс). У XX ст. з'являються концепції творчості представників російської формальної школи, які розглядають цей феномен під кутом зору «гри чистих форм», у «Маніфесті сюрреалізму» Андре Бретона творчість інтерпретується як «чистий психологічний автоматизм», представники феноменологічної школи ототожнюють її з інтенціональністю (Р. Інгарден, М. Дюфрен, М. Гартман та ін.), а адепти шкіл рецептивної естетики та читацьких реакцій розглядають її як читацьку активність і корекцію змісту реципієнтом. Згодом стануть популярними концепції знакотворчості (Ч. Моріс, Ч. Пірс,

Р.Якобсон, А.Греймас, Ц.Тодоров, Ю.Лотман, В.Іванов, В.Топоров та ін.), постмодерністські моделі творчості (Р.Барт, Ж.Батай, М.Бланшо, Ж.Бодрійяр, Ж.Дерріда, Ю.Крістева, М.Мерло-Понті, М.Фуко та ін.) та ін.

Проблемі літературної (художньої творчості) присвячено чимало праць: «Психологія літературної творчості» М.Арнаудова, «Творча еволюція» А.Бергсона, «В майстерні художника слова» О.Білецького, «Смисл творчості» і «Досвід есхатологічної метафізики. Творчість і об'єктивація» М.Бердяєва, «Психологія творчості» Л.Виготського, «Геній і творчість» С.Грузенберга, «Як ми мислимо», Дж.Дьюна, «Теорія творчості» П.Енгельмейера, «Творчий акт» А.Кестлера, «Інтим письменницької праці» М.Наєнка, «Народження трагедії» Ф.Ніцше, «Роль фантазії у творчості особистості» О.Петровського, «Значення психоаналізу в науках про дух» О.Ранка та Г.Санкса, «Дослід аналізу творчого уявлення» Т.Рібо, «Психологія творчості» В.Романця, «Будинок чарівниці» І.Черепанової, «Вступ до психоаналізу» З.Фройда, «Із секретів поетичної творчості» І.Франка та інші.

Студент повинен знати проблеми специфіки літературної творчості і творчого процесу (гра і фантазія, уява і творчість, природа фантазії, стадії творчого процесу), історію виникнення і становлення теорії літературної творчості, він має досконало оволодіти сучасними принципами і методами літературознавчого аналізу, вільно орієнтуватися у модерних стильових течіях, напрямках, школах, розрізняти жанрово-видові структури мистецтва, здійснювати компаративний аналіз художніх творів, він має відповідати на контрольні питання, виконувати тестові і творчі завдання.

Розділ І. Теорія і практика літературної творчості як наукова і навчальна дисципліна

Предмет і мета теорії і практики літературної творчості.

Огляди підручників, посібників та інших праць з теорії і практики літературної творчості.

Теорія і практика літературної творчості як наука і сфера художньо-наукової діяльності.

Взаємозв'язки літературної творчості з історією, філософією, естетикою, лінгвістикою, літературознавством.

Теорія і практика літературної творчості та питання ідеології, методології.

Розділ ІІ. Тематика, проблематика і основи психології літературної творчості

Міфологічні та фольклорні уявлення про літературну творчість.

Загублені та віднайдені імена в давній літературі. Фольклорний характер їхньої творчості.

Життя як основа творчості. Естетичне розуміння проблеми.

Авторська фантазія і гра: природа фантазії, експеримент і стратегія поведінки автора.

Загальна природа творчого процесу. Внутрішні та зовнішні “причини творчості”. Прагнення свободи і загадка любові як основна тема творчості.

Психологічні основи осмислення творчої лабораторії письменника. Теологічна теорія божественного походження мистецтва.

Індивідуальний стиль як перша ознака талановитості письменника. Творення стилю епохи і проблеми епігонства. Письменник як частина духовного досвіду народу.

Особисте, родинне і національне в психології творчості. “Автобіографізм” творчої діяльності письменника.

Проблема “смерті” автора в художньому творі. “Відповідальність” письменника за художнє слово; вибір “поета і громадянина”; “повна” й “неповна” правда в літературі.

Розділ III. Історія виникнення і становлення теорії і практики літературної творчості

Антична доба. Платон про творчість як творення космосу або світу Богом (Деміургом). Його вчення про художника й ерос. Арістотель про творчість як творення нового, унікального, непричетного до сфери божественного.

Середньовіччя. Августин Блаженний про творчість як акт людини, пов'язаний з Богом. Фома Аквінський про «права творіння» й «права Творця».

Відродження. Теза Джамбаттіста Віко про людину як творця мови, звичаїв, художніх творів, зрештою, історії взагалі. Пантеїстичне розуміння творчості у Бруно, Спінози та ін.: творчість – споглядання природи.

Творчість як винахідництво у Бекона, Гобса, Локка і Юма.

І.Кант про творчість як «трансцендентне» уявлення (праця «Критика здатності судження»).

Ф.Шеллінг і його праця «Філософія мистецтва»: творчість як єдність елементів свідомої і несвідомої діяльності.

Культ творчості й генія у романтиків (Гете, брати Август і Фрідріх Шлегелі, Новаліс, Д.Адіссон, Жан Поль).

Творчість як продукт соціально-історичної практики у К.Маркса, Ф.Енгельса та їх послідовників.

Творчість як переживання «повноти життя» (Ніцше, Бергсон, Дільтей, Х.Ортега-і-Гассет).

Творець як носій екзистенції (М.Гайдеггер, М.Бердяєв).

Творчість як сублимація несвідомого (З.Фройд, О.Ранк, Г.Закс).

Російська формальна школа. Творчість як гра чистих форм.

«Маніфест сюрреалізму» Андре Бретона. Творчість як «чистий психологічний автоматизм».

Концепції творчості як інтенціональності (Р.Інгарден, М.Дюфрен, М.Гартман та ін.).

Творчість як читацька активність і корекція змісту реципієнтом (школи рецептивної естетики, читацьких реакцій).

Концепції знакотворчості (Ч.Моріс, Ч.Пірс, Р.Якобсон, А.Греймас, Ц.Тодоров, Ю.Лотман, В.Іванов, В.Топоров та ін.).

Постмодерністські концепції творчості (Р.Барт, Ж.Батай, М.Бланшо, Ж.Бодрійяр, Ж.Дерріда, Ю.Крістева, М.Мерло-Понті, М.Фуко та ін.).

Розділ IV. Основи теорії літературної творчості

Літературна творчість як мислення образами. Образ і знак.

Поняття про художній вимисел, умовність і життєподібність.

Іматеріальність образів у літературі. Словесна пластика.

Література як мистецтво слова.

Літературна творчість, індивідуальність, комунікація.

Розділ V. Віршування як особлива форма літературної творчості.

Поняття вірша і прози, їхня специфіка. Основні системи українського віршування.

Народнопісенна тоніка і силабіка. Літературна силабіка.

Вірш Шевченка.

Система силабо-тонічного віршування. Метрика і ритміка.

Український тонічний вірш. Дольник. Тактовик. Акцепнтний вірш.

Поліметрія.

Верлібр в українській і світовій поезії. Маргінальні – між віршем і прозою – форми.

Фоніка. Рима та її різновиди і функції в сучасній українській поезії.

Засоби інструментовки: алітерації та асонанси.

Поняття строфи.

Розділ VI. Літературна творчість і проблеми художньої майстерності

Художня мова й інші форми мовної діяльності.

Структура і специфіка художньої мови.

Образно-художнє й логічно-понятійне начало у художній мові.

Стиль і стилістика. Мовно-стилістичні властивості твору.

Риторичні засоби художньої мови.

Твір. Текст. Дискурс.

Основні принципи художньої майстерності.

Розділ VII. Прозові форми літературної творчості

Епос: розповідь і його суб'єкт.

Малі епічні жанри (байка, оповідання, новела, шкіц).

Середні епічні жанри (повість). Види повістей.

Великі епічні жанри. Роман та його різновиди (рицарський, авантюрно-пригодницький, науково-фантастичний, історичний, біографічний, соціально-побутовий та інші). Епопея та її різновиди (народна героїчна епопея і штучна, наслідувальна).

Міжродові і поза родові форми літератури (нариси, щоденники, есеїстка, фейлетони, памфлети, спогади та інше).

Розділ VIII. Драматургічні форми літературної творчості

Предмет драми.

Трагедія, комедія, власне драма.

Кіносценарій як наймолодший драматургічний жанр. Малі драматичні жанри (інтермедія, водевіль, монодрама, діалоги).

Драматична поема.

Розділ IX. Переклад як форма літературної творчості

Художній переклад у літературній полісистемі.

Типи і функції перекладу.

Методологічні підходи до художнього перекладу.

Перекладацька діяльність українських поетів XIX ст.

Бурлескно-травестійна перекладацька традиція в українській літературі.

Часова відстань у художньому перекладі (XIX-XX ст.).

Перекладацька діяльність у добу модернізму.

Перекладацька діяльність у добу постмодернізму.

Розділ X. Полімістецькі стратегії літературної творчості

Літературна творчість у системі різних видів мистецтва.

Психосемантика кольору у літературних творах. Живописні жанри в літературі (портрет, пейзаж, натюрморт).

Література і графіка.

Іконопис Київської Русі і його вплив на розвиток української літератури.

Література і музика. Музичні засоби вражальності і музичні жанри в літературі (інтермеццо, етюд, симфонія, ораторія, реквієм, соната, пісня, романс, кантата).

Література і архітектура. Основні засоби вражальності: симетрія, пропорція елементів, ритм. «Архітектура» художнього сюжету.

Література і скульптура. Основні засоби вражальності: відтворення об'ємності предмета. Кубізм у живописі і літературі. Політематизм у літературі як форма об'ємності. В.Незвал про об'ємність поеми Г.Аполлінера «Зона».

Розділ XI. Авторство і літературна творчість

Першопоштовх до творчості: письменницьке покликання і натхнення.

Літературні авантюри і містифікації як супутні явища в письменницькій творчості. Кон'юнктурність у творчості і цензурні утиски.

Письменник і влада. Проблема опозиційності “творчого ремесла”.
Спекуляції навколо творчих особистостей і “самоїдство” радянських
письменників (“жанр вибачення”).

Особисте життя письменника і натхнення.

Мова як засіб творчості. Мова літературна і художня (“порушена”).
Пошуки нової мови як формування нових літературних стилів.

Форма художньої мови. Текст і підтекст. Специфіка їх у різних видах
творчості.

Співавторство у творчості як загальноестетична проблема. Співавтори
реальні (фізичні) й ірреальні. Умовність цих понять.

Щоденникові записи письменника. Правдиве і приховане в щоденниках.

Письменницький епістолярій: розрахованість на одного читача.

Художній елемент у листуванні письменників.

Читач як “співавтор” у літературній творчості. Літературний критик
(дослідник літератури) як учасник літературного процесу. Літературні жанри
і форми критики.

“Відхилення” в літературній творчості. Плагіаторство і компіляції.

Містифікаторство як “подвійний талант”. Благородство і лукавство
містифікаторів. Адаптація як форма співавторства.

Відхилення фізичні: самозбереження і самогубство таланту.

Слава і безсмертя письменника як кінцева мета творчості.

Загальна література до курсу

Арнаутов М. Психология литературного творчества. - М., 1970.

Белецкий А. В мастерской художника слова // Білецький О. Збір. праць: У
5 т. - К., 1966. Т.3, с.374-489.

Белый А. Символизм как миропонимание. - М., 1994.

Белый А. Ритм как диалектика и «Медный всадник». - М., 1929.

Бергсон А. Творческая эволюция // Бергсон А. Избранные философские
произведения. - М., 1957. Т.3.

Бердяев Н. Смысл творчества. Опыт оправдания человека. -М., 1916.

Бердяев Н. Опыт эсхатологической метафизики. Творчество и
объективация. - Париж, 1947.

Бернадська Н. Український роман: теоретичні проблеми і жанрова
еволюція. - К., 2004.

Выготский Л. Психология творчества. - М., 1987.

Гаспаров М. Очерки истории русского стиха. - М., 1984.

Гаспаров М. Очерки истории европейского стиха. - М., 1989.

Гаспаров М. Метр и смысл. Об одном из механизмов культурной памяти.
- М., 1999.

Грузенберг С. Гений и творчество. - Л., 1924.

Жирмунский В. Рифма, ее история и теория // Жирмунский В. Теория
стиха. - Л., 1975.

- Зборовська Н.* Психоаналіз і літературознавство. - К., 2003.
- Энгельмейер П.* Теория творчества. - Спб., 1910.
- Качуровський І.* Нарис компаративної метрики. - Мюнхен, 1984; Метрика. - К., 1994.
- Качуровський І.* Строфіка. - Мюнхен, 1967; К., 1994.
- Качуровський І.* Фоніка. - Мюнхен, 1984; К., 1994.
- Ковалевський В.* Рима. Ритмічні засоби українського вірша. - К., 1965.
- Костенко Н.* Українське віршування ХХ століття. - К., 1993; 2006.
- Наєнко М.* Інтим письменницької праці. - К., 2003.
- Ніцше Ф.* Народження трагедії // Ніцше Ф. Повн. збір. творів. - Львів, 2004. - Т.1.
- Петровський А.* Роль фантазии в развитии личности. - М., 1961.
- Ранк О., Г.Сакс.* Значение психоанализа в науках в духе. - Спб., 1914.
- Рибо Т.* Опыт исследования творческого воображения // Рибо Т. Болезни человека. - Минск, 2002.
- Романець В.* Психологія творчості. - К., 2004.
- Романець В.* Фантазія, пізнання, творчість. - К., 1965.
- Сидоренко Г.* Віршування в українській літературі. - К., 1962.
- Сидоренко Г.* Від класичних нормативів до верлібру. - К., 1980.
- Спивак Д.* Язык при измененных состояниях сознания. - Л., 1989.
- Сулима М.* Українське віршування кінця ХVІ – початку ХVІІ ст. - К., 1985.
- Ткаченко А.* Мистецтво слова. - К., 2003.
- Черепанова Л.* Дом колдуньи. Язык творческого Бессознательного. - М., 1996.
- Франко І.* Із секретів поетичної творчості. - К., 1969.
- Фройд З.* Вступ до психоаналізу. - К., 1998.
- Чамата Н.* Ритміка Т.Г.Шевченка: 14-складовий вірш, чотиристопний ямб. - К., 1974.
- Якубський Б.* Наука віршування. - К., 1922; 2007.

Орієнтовні зразки запитань:

1. Теорія і практика літературної творчості як наука і сфера художньо-наукової діяльності.
2. Взаємозв'язки літературної творчості з історією, філософією, естетикою, лінгвістикою, літературознавством.
3. Міфологічні та фольклорні уявлення про літературну творчість. Загублені та віднайдені імена в давній літературі. Фольклорний характер їхньої творчості.
4. Авторська фантазія і гра: природа фантазії, експеримент і стратегія поведінки автора.
5. Загальна природа творчого процесу. Внутрішні та зовнішні “причини творчості”. Прагнення свободи і загадка любові як основна тема творчості.

6. Особисте, родинне і національне в психології творчості. “Автобіографізм” творчої діяльності письменника.
7. Арістотель про творчість як творення нового, унікального, непричетного до сфери божественного.
8. І.Кант про творчість як «трансцендентне» уявлення (праця «Критика здатності судження»).
9. Концепції знакотворчості (Ч.Моріс, Ч.Пірс, Р.Якобсон, А.Греймас, Ц.Тодоров, Ю.Лотман, В.Іванов, В.Топоров та ін.)
10. Літературна творчість як мислення образами. Образ і знак.
11. Література як мистецтво слова.
12. Образно-художнє й логічно-понятійне начало у художній мові.
13. Основні принципи художньої майстерності.
14. Типи і функції перекладу.
15. Перекладацька діяльність українських поетів ХІХ ст.
16. Літературна творчість у системі різних видів мистецтва.
17. Література і музика. Музичні засоби вражальності і музичні жанри в літературі (інтермеццо, етюд, симфонія, ораторія, реквієм, соната, пісня, романс, кантата).
18. Письменник і влада. Проблема опозиційності “творчого ремесла”. Спекуляції навколо творчих особистостей і “самоїдство” радянських письменників (“жанр вибачення”).
19. Мова як засіб творчості. Мова літературна і художня (“порушена”). Пошуки нової мови як формування нових літературних стилів.
20. Читач як “співавтор” у літературній творчості. Літературний критик (дослідник літератури) як учасник літературного процесу. Літературні жанри і форми критики.

Орієнтовні зразки завдань:

1. Схарактеризувати та проілюструвати основні системи українського віршування.
2. Рима та її різновиди і функції в сучасній українській поезії. Засоби інструментовки: алітерації та асонанси (*навести приклади*).
3. Схарактеризувати та навести приклади творів малих епічних жанрів (байка, оповідання, новела, шкіц) в українській / світовій літературі.
4. Схарактеризувати міжродові і позародові форми літератури (нариси, щоденники, есеїстика, фейлетони, памфлети, спогади та інше).
5. Схарактеризувати та проілюструвати на конкретному художньому матеріалі драматичні твори: трагедію, комедію, власне драму.
6. Схарактеризувати кіносценарій як наймолодший драматургічний жанр. Малі драматичні жанри (інтермедія, водевіль, монодрама, діалоги).
7. З'ясувати особливості драматичної поеми (*з ілюстрацією на конкретному творі за вибором*).

II. УКРАЇНЬСЬКА МОВА

1. Сучасна українська мова

Лексикологія

Слово як основна одиниця мови, його основні ознаки й функції.

Поняття лексеми. Поняття лексико-семантичного варіанта (ЛСВ). Однозначні й багатозначні слова. Типи багатозначності в українській мові. Способи творення переносних значень. Роль конотації у формуванні й функціонуванні слів із переносним значенням.

Омонімія в сучасній українській мові. Проблема розмежування омонімії й полісемії. Синоніми, їх місце й роль у лексико-семантичній системі.

Поняття семантичної валентності й лексичної сполучуваності. Антонімія в українській мові.

Лексика української мови за походженням. Шляхи запозичень. Етапи освоєння запозичених слів і семантичні процеси, що їх супроводжують. Тематичні групи запозичень. Лексика кодифікована й некодифікована, загальнонародна й регіонально або соціально обмеженого використання. Територіально обмежена лексика (діалектизми), аспекти її вивчення. Жаргонна лексика й літературна мова. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми та їх стилістичне використання. Термінологічна лексика. Наукова та виробничо-технічна термінологія. Проблеми й перспективи української термінології. Активний і пасивний склад української мови. Ономастична лексика. Специфіка власних імен у словниковому складі мови.

Фразеологія

Поняття фразеологічної одиниці (фразеологічного звороту). Співвідношення між лексичним значенням слова і значенням фразеологізму. Питання класифікації фразеологічних одиниць. Джерела української фразеології.

Лексикографія

Словники як одне з джерел вивчення української лексики. Типи словників.

Фонетика

Аспекти вивчення звукових одиниць (І. О. Бодуен де Куртене, Л. В. Щерба, М. С. Трубецької). Розвиток теорії фонем. Фонема й алофони. Система фонем сучасної української мови.

Система голосних фонем української мови: класифікації, загальна характеристика. Система приголосних фонем української мови: класифікації, загальна характеристика. Зміни звуків у мовному потоці як наслідок їх взаємодії. Комбінаторні зміни. Позиційні зміни.

Склад як сегментно-надсегментна (просодична) одиниця. Типи складів. Теорії складоподілу.

Орфоенія

Орфоепічні норми та їх суспільне значення. Орфоепічна норма і варіант. Орфоепічні норми в системі українського вокалізму. Орфоепічні норми в системі українського консонантизму. Фоностилістика. Звукозображувальні звукові засоби української мови: звуконаслідування і звукоцимволізм. Звукопис. Евфонія.

Графіка

Український алфавіт (абетка), його писана та друкована форми. Співвідношення між літерами українського алфавіту й фонемами української літературної мови.

Орфографія

Принципи орфографії української мови: фонетичний, морфологічний та історичний, або традиційний. Смилові, або семантико-диференційні, написання. Сучасний український правопис.

Морфеміка

Морфеміка як підсистема мови. Функціонування морфем у мові та мовленні. Морфема, аломорфи та варіоморфи.

Структурно-семантична характеристика афіксальних морфем.

Зміни в морфемній структурі слова. Спрощення та перерозклад як історичні процеси зміни морфемної структури слова, їхні причини та наслідок. Явище ускладнення морфемної структури слова.

Словотвір

Об'єкт, предмет, лінгвістична проблематика. Система і структура синхронного словотворення. Словотвірна пара, словотвірний ланцюжок, словотвірне гніздо, словотвірна парадигма.

Способи словотворення в українській мові та використання їх у різних частинах мови.

Парадигматичний та синтагматичний аспект морфонології. Морфонологічні явища в українському словотворі. Поняття морфонеми.

Морфологія

Грамматичне значення слова. Грамматичні форми (засоби) і способи вираження граматичних (морфологічних) значень в українській мові. Елементи аналітизму в морфологічній системі української мови. Грамматичні категорії як узагальнення однотипних граматичних значень.

Іменник як частина мови. Семантичні, морфологічні, синтаксичні та словотвірні ознаки. Категорії роду і числа іменника (структура граматичних значень, функції). Категорія відмінка іменника. Структурна і функціональна класифікація відмінкових граматичних значень. Типи парадигм (відмін) іменників як набори відмінкових флексій. Варіанти відмінкових закінчень (історичний коментар). Неповні парадигми.

Прикметник: семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки. Форми прикметника в українській мові: короткі, повні стягнені, повні нестягнені (історичний коментар). Парадигматика прикметників.

Числівник: семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки. Ідентичність семантики, морфологічних категорій і синтаксичних функцій порядкових числівників і прикметників. Лексико-граматичні розряди числівника. Відмінювання числівників.

Займенники як група слів, що виділяються в окрему частину мови за традицією. Відсутність у займенників єдиної частиномовної семантики. Неуніфікованість граматичних категорій займенників. Семантико-функціональна класифікація займенників. Інтерпретація займенника в шкільній і науковій морфології.

Дієслово: семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки. Питання про обсяг дієслівної лексеми. Категорії часу і способу особових дієслів: структура граматичних значень, форми їх вираження, функції. Взаємодія цих категорій у системі дієслова.

Вчення про аспектуальність дієслова. Категорія виду як ядро аспектуальності. Тенденції розвитку системи двовидових дієслів. Одновидові дієслова. Лексико-граматичні розряди родів дії.

Дієприкметник і дієприслівник у системі дієслова. Дієслова, що не мають форм дієприкметника і дієприслівника. Форми на *-но*, *-то*. Інтерпретація дієприкметника і дієприслівника в шкільній і науковій морфології.

Прислівник, його частиномовні ознаки. Словотвір прислівників. Семантичні групи прислівників. Питання про категорію стану і модальні слова.

Службові слова. Сполучники, прийменники, частки. Незмінюваність і відсутність синтаксичних функцій як ознака службових слів. Питання про частиномовний статус вигуків.

Синтаксис

Неоднакове розуміння словосполучення в працях із синтаксису. Синтаксичні відношення і зв'язки. Предикативні і непередикативні відношення. Питання про синкретичні відношення; специфіка апозитивних відношень.

Типи підрядного зв'язку. Новітній синтаксис про синтаксичні зв'язки. Співвідношення між синтаксичними зв'язками і синтаксичними відношеннями.

Речення як синтаксична одиниця. Сучасні аспекти вивчення речення. Предикативність та інтонація повідомлення як основні диференційні ознаки речення. Поняття про парадигму речення. Стверджувальні і заперечні речення. Поняття про структурну схему простого речення.

Основні семантичні і формальні ознаки підмета. Структурні типи підмета. Простий ускладнений присудок. Функції зв'язки і призыв'язкового

компонентів у структурі складеного присудка.

Головний член односкладного речення як диференціатор типу речення. Теорія односкладних речень у сучасному синтаксисі. Типи односкладних речень.

Традиційна граматики про другорядні члени речення. Новітній синтаксис про особливості поширювальних компонентів формально-граматичної структури простого речення.

Неповні і повні речення. Типи неповних речень – власне неповні і еліптичні. Поняття про парцеляцію. Питання про слова-речення та їх різновиди. Семантико-синтаксична структура речення. Семантико-синтаксична категорія валентності. Предикатна і субстанціональні синтаксеми. Первинні і вторинні синтаксеми. Поняття про синтаксичне ускладнення простого речення. Типи формального ускладнення простого речення.

Поняття структурної схеми складного речення. Типи синтаксичного зв'язку у складному реченні. Поняття недиференційованого зв'язку (О. М. Пешковський, І. Р. Вихованець). Способи вираження зв'язків і відношень у структурі складного речення. Принципи класифікації складних речень у синтаксичній традиції і сучасній синтаксичній теорії. Різновиди складносурядних речень за відношеннями між предикативними частинами. Принципи класифікації складнопідрядних речень. Безсполучникові складні речення в історії синтаксичного вчення. Типи речень за характером синтаксичного зв'язку між предикативними частинами. Речення з різними видами зв'язку.

Текст як лінгвістична категорія.

Принципи української пунктуації.

ЛІТЕРАТУРА

- Авксентьев Л. Г., Ужченко В. Д.* Українська фразеологія. – Харків, 1990.
- Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М.* Граматика української мови: Морфологія. – К., 1993.
- Вихованець І., Городенська К.* Теоретична морфологія української мови. – К., 2004.
- Вихованець І. Р.* Граматика української мови: Синтаксис. – К., 1993.
- Горпинич В. О.* Українська морфологія. – Дніпропетровськ, 2002.
- Загнітко А. П.* Теоретична граматики української мови: Синтаксис. – Донецьк, 2001.
- Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М.* Курс сучасної української літературної мови. – Ч. 1. – К., 1972.
- Клименко Н. Ф., Карніловська Є. А.* Словотвірна морфеміка сучасної української мови. – К., 1998.
- Козленко І. В.* Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. – К., 2004.
- Кулик Б. М.* Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис. – К. – Ч. II. – 1965.

- Кучеренко І. К.* Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. – Вінниця, 2003.
- Мойсієнко А. К.* Сучасна українська мова. Синтаксис простого ускладненого речення. – К., 2006.
- Плющ Н. П., Бас-Кононенко О. В., Дудник З. В., Зубань О. М.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика. – К., 2002.
- Селіванова О. О.* Актуальні напрями сучасної лінгвістики. – К., 1999.
- Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За заг. ред. І. К. Білодіда.* – К., 1969.
- Сучасна українська літературна мова. Лексика / За заг. ред. І. К. Білодіда.* – К., 1973.
- Сучасна українська літературна мова: Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда.* – К., 1969.
- Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. ред. І. К. Білодіда.* – К., 1972.
- Тоцька Н. І.* Сучасна українська літературна мова. Фонетика, орфоепія, графіка, орфографія. – К., 1981.
- Шульжук К. Ф.* Синтаксис української мови. – К., 2004.

2. Старослов'янська мова

Старослов'янська мова як перша літературно-писемна мова слов'ян. Її значення в історії культури слов'янських народів. Походження слов'янської писемності. Пам'ятки старослов'янської мови. Фонетико-фонологічна система старослов'янської мови. Фонетичні процеси праслов'янської епохи та відображення їх наслідків у старослов'янській мові. Словниковий склад старослов'янських рукописів. Морфологічна система старослов'янської мови. Особливості словотвору іменників. Синтаксична будова старослов'янської мови.

3. Історія української мови

Питання походження української мови та його висвітлення у працях мовознавців (П. Житецького, С. Смаль-Стоцького, О. Шахматова, Л. Булаховського, Ф. Філіна, Ю. Шевельова, Г. Півторака). «Гіпотези М. Погодіна – О. Соболевського». Звукові зміни в системі вокалізму та консонантизму в середній та пізній періоди існування праслов'янської мови. Фонетичні зміни дописемного періоду (VII-Xст.) і відбиття їх у всіх східнослов'янських мовах. Система вокалізму і консонантизму протоукраїнської мови кін. X – поч. XI ст. Історія зредукованих голосних і наслідки їх занепаду в системі голосних і приголосних. Типи відмін іменників протоукраїнської мови. Основні чинники витворення сучасної системи відмінювання. Історія займенникових та прикметникових форм. Формування числівника як самостійної частини мови. Система дієслівних

категорій і форм дієслова. Структура речення в давньоукраїнській та староукраїнській мовах, головні та другорядні члени речення, форми їх вираження. Еволюція складного речення в давньоукраїнській мові.

4. Історія української літературної мови

Джерела розвитку історії української літературної мови. Підходи до періодизації історії української літературної мови. Лінгвістичні оцінки щодо мовної ситуації в Київській Русі. Співвідношення книжних і народнорозмовних елементів у “Слові о полку Ігоревім”. Нові редакції, доповнення старих пам’яток. Четя Мінея 1489 року. Системне представлення українських живомовних явищ у ділових пам’ятках XIV-першої половини XVI ст. (М. Пещак, В. Розов, М. Худаш). Бароко та його значення в розвитку виразових засобів української мови. Характеристика живомовної основи староукраїнських перекладів конфесійних текстів: Пересопницького Євангелія, Крехівського Апостола (І. Чепіга, П. Житецький, І. Огієнко). Науково-теоретична розробка церковнослов’янської мови української редакції та її кодифікація (граматики Л. Зизанія, М. Смотрицького, «Адельфотес»). Рукописна граматики І. Ужевича. Становлення лексикографічного методу у словниках другої половини XVI – першої половини XVII ст. Нові жанри і стилі в староукраїнській літературній мові другої половини XVI – XVII ст.: полемічна література, Учительні євангелія та ін. Мовна основа текстів Григорія Сковороди. Риси пізнього бароко в його мовотворчості. Питання про спадкоємність літературної мови старого і нового періодів. Мовностильові новації текстів І. Котляревського в зіставленні з попередньою традицією XVIII ст. (П. Житецький, Ю. Шевельов). Джерела Шевченкової мови. Мовна дискусія 90-х рр. XIX ст. Лексикографічна практика Інституту української наукової мови в Києві (1921-1930 рр.) (С. Бевзенко, М. Жовтобрюх, Ю. Шевельов). Історико-мовні студії 1920-х – початку 30-х рр. Сучасні дослідження з історії української літературної мови.

5. Діалектологія

Предмет, завдання і значення діалектології. Територіальні і соціальні діалекти. Мова і діалекти на різних етапах суспільно-історичного розвитку. Діалекти і літературна мова. Історія української діалектології. Типи діалектних явищ в українській мові. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму. Український діалектний консонантизм. Різновиди морфологічних діалектних відмінностей. Характеристика діалектного словотвору. Діалектні відмінності у наголошуванні форм слів. Типи відмінностей у синтаксисі української діалектної мови. Типи діалектних відмінностей у лексиці. Склад діалектної лексики з погляду її походження. Історичні нашарування в діалектній лексиці. Характеристика діалектних відмінностей у фразеології. Поліські (північні) діалекти. Територія

поширення. Фонетичні і граматичні особливості. Лівобережнополіські говірки. Правобережнополіські говірки. Волинсько-поліські говірки. Перехідні говірки. Південно-західні діалекти Територія поширення. Фонетичні і граматичні особливості. Волинсько-подільська група говорів. Галицько-буковинська група говорів. Карпатські говори. Південно-східні діалекти Територія поширення. Фонетичні і граматичні особливості. Середньонаддніпрянські говірки. Слобожанські говірки. Степові говірки. Переселенські українські говірки південно-східного діалектного типу. Історія дослідження нелітературної лексики в українському мовознавстві. Визначення термінологічного поля аргю, жаргону та сленгу. Стилістичний потенціал сленгу в сучасному мовному дискурсі.

6. Методика викладання української мови в школі

Методика навчання мови як наукова і навчальна дисципліна. Завдання методики викладання української мови. Зміст, структура, обсяг курсу. Методи навчання мови. Прийоми навчання мови. Засоби навчання мови. Класифікації методів навчання мови. Типи уроків з української мови. Поняття орфограми, типи орфограм. Пунктограма, типи пунктограм. Основні види вправ і завдань для вироблення орфографічних і пунктуаційних умінь і навичок. Неправильне написання: помилка і описка. Причини помилкових написань. Класифікація помилок. Норми і критерії оцінювання письмових робіт учнів: диктант. Усна і письмова форми зв'язного мовлення. Лінгвістична основа формування умінь і навичок зв'язного мовлення. Методичні принципи навчання зв'язному мовленню. Перекази в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Культура мовлення і норми літературної мови в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів. Текст як об'єкт аналізу в середній школі: характерологічні ознаки тексту, типи текстів, їх диференціація відповідно до шкільних програм. Твори в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Інші види роботи з розвитку зв'язного мовлення: відгук, тези, конспекти, реферати, доповіді. Система роботи з розвитку усного зв'язного мовлення. Норми та критерії оцінювання письмових і усних робіт з розвитку зв'язного мовлення. Факультативні заняття як форма поглибленого вивчення української мови. Завдання позакласної роботи. Принципи організації позакласної роботи. Основні форми позакласної роботи: систематична, епізодична. Реалізація загальнодидактичних принципів у позакласній роботі. Ефективність олімпіади як форми позакласної роботи.

7. Стилістика і культура мови

Основні поняття і категорії стилістики. Система функціональних стилів української літературної мови : проблеми класифікації. Загальна характеристика жанрів української літературної мови. Поняття стилістичної норми. Стилістична характеристика ресурсу лексики і фразеології

української літературної мови. Синонімія, антонімія як стилістичне явище. Діалектизми, неологізми, історизми, архаїзми в системі стилістично маркованих одиниць: функціональний ресурс. Стилiстичний ресурс морфологічних категорій. Стилiстичний ресурс синтаксису української літературної мови

ЛІТЕРАТУРА

- Брайчевський М.* Походження слов'янської писемності. – К., 1998.
- Леута О.І.* Старослов'янська мова. – К., 2001.
- Станівський М.Ф.* Старослов'янська мова. – К., 1983.
- Жовтобрюх М.А., Волох О.Т., Самійленко С.П., Слинко І.І.* Історична граматика української мови. – К., 1980.
- Історія української мови : Морфологія.* – К., 1978.
- Історія української мови : Фонетика.* – К., 1979.
- Історія української мови : Синтаксис.* – К., 1983.
- Історія української мови : Хрестоматія / Упоряд. С.Я. Єрмоленко, Н.К. Мойсеєнко.* – К., 1996.
- Наєнко Г.М.* Курс лекцій з історії української мови. Фонетика. – К., 2002.
- Шевельов Юрій.* Історична фонологія української мови. – Харків, 2002.
- Русанівський В.М.* Історія української літературної мови. – К., 2001.
- Огієнко І.І.* (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. – К., 1995.
- Плющ П.П.* Історія української літературної мови. – К., 1971.
- Курс історії української літературної мови: у 2-х тт. / За ред. І.К. Білодіда.* – К., 1958-1961, Т. 1-2.
- Шевченко Л.І.* Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу. – К., 2001.
- Ніка О.І.* Історія української літературної мови. Ч. I. – К., 2005.
- Бевзенко С.П.* Українська діалектологія. – К.: Вища школа, 1980.
- Ващенко В.С.* З історії та географії діалектних слів. – Харків, 1962.
- Грищенко П.Ю.* Ареальне варіювання лексики. – К.: Наук. думка, 1990.
- Дослідження з української діалектології.* – К., 1991.
- Беляєв О.М.* Сучасний урок української мови: 4-8 класи загальноосвітньої школи. – К.: Радянська школа, 1981.
- Беляєв О.М., Мельничайко В.Я., Пентилюк М.І., Передрій Г.Р., Рожило Л.П.* Методика вивчення української мови в школі. – К.: Радянська школа, 1987.
- Іваненко В.К., Олійник І.С., Рожило Л.П., Скорик О.С.* Методика викладання української мови в середній школі. – К.: Вища школа, 1989.
- Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. Пентилюк М.І.* – К.: Ленвіт, 2000.
- Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти / М-во освіти і науки України; ін-т педагогіки АПН України.*

- К.: Перше вересня; Шкільний світ; Харків: Фоліо, 2000.
- Українська мова: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-12 класи* / Т.Г. Шелехова, В.І. Тихоша, А.М. Корольчук, В.І. Новосьолова, Я.І. Остаф. За ред. Скуратівського Л.В. – К., 2005.
- Програма курсу “Методика викладання української мови в середній школі” для студентів філологічного факультету* / Упорядн. Л.І. Шевченко, Л.В. Шулінова. – К., 1998.
- Контрольні тести до курсу “Методика викладання української мови в середній школі” для студентів філологічного факультету* / Упорядн. Л.І. Шевченко, Л.В. Шулінова. – К., 1998.
- Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності : стилістика та культура мови.* - К., 1999.
- Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М.. Стилiстика української мови.* – К., 2003.
- Сучасна українська літературна мова : Стилiстика.* – К., 1973.
- Українська мова : Енциклопедія.* – К., 2000.
- Шевченко Л.І., Шулінова Л.В. Стилiстика української мови : тести, завдання, вправи.* – К., 2004.
- Шевченко Л.І., Шулінова Л.В. Стилiстика української мови : функціональна діагностика тексту.* – К., 2004.

ОРИЄНТОВНІ ЗРАЗКИ ПИТАНЬ:

1. Ознаки слова як мовної одиниці. Межі слова, його семантична структура.
2. Лексичне значення слова. Поняття полісемії. Пряме й переносне значення слова.
3. Значення денотативні й сигніфікативні, вільні і зв’язані, прямі й переносні.
4. Принципи системної класифікації лексики. Синонімія, антонімія, омонімія, паронімія.
5. Типи лінгвістичних словників. Проблеми сучасної лексикографії.
6. Предмет фразеології. Типологічні ознаки фразеологізмів. Джерела української фразеології. Типи фразеологізмів.
7. Субфонемні чергування (модифікації) та фонемні чергування.
8. Основні поняття фонології. Розвиток теорії фонемі.
9. Артикуляційна й акустична класифікація звуків української мови.
10. Система приголосних фонем української мови: класифікації, загальна характеристика.
11. Словотвір: предмет, об’єкт, лінгвістична проблематика.
12. Морфеміка: предмет, об’єкт, лінгвістична проблематика. Класифікація морфем.
13. Способи словотворення в українській мові.
14. Морфонологічні явища в українському словотворі.
15. Морфологія як учення про граматичне значення і граматичні форми слів. Поняття про граматичні категорії.

16. Іменник як частина мови. Семантичні, морфологічні, синтаксичні та словотвірні ознаки. Взаємодія лексичних і граматичних значень у словоформах іменника.
17. Категорії роду і числа іменника (структура граматичних значень, функції).
18. Категорія відмінка іменника. Класифікація відмінкових граматичних значень.
19. Система словозміни іменника.
20. Прикметник: семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки. Сучасна граматична концепція прикметника. Словотвірна специфіка якісних і відносних прикметників.
21. Концепція займенника в традиційній і новітній граматичній теорії. Загальна характеристика займенника як частини мови.
22. Числівник: семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки. Сучасна граматична концепція числівника.
23. Дієслово: семантичні, морфологічні та синтаксичні ознаки.
24. Система словозміни дієслів.
25. Категорії часу і способу особових дієслів: структура граматичних значень, форми їх вираження, функції. Взаємодія цих категорій у системі дієслова.
26. Прислівник, його частиномовні ознаки. Словотвір прислівників.
27. Службові частини мови в морфології та синтаксисі української мови.
28. Питання про синтаксичні одиниці в сучасній описовій граматиці.
29. Речення як основна синтаксична одиниця. Формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний і комунікативний аспекти характеристики речення.
30. Присудок як виразник предикативної ознаки. Типи присудків, способи їх вираження.
31. Підмет як головний член речення. Структурні типи підметів, способи їх вираження.
32. Другорядні члени речення: структурно-семантична характеристика.
33. Головний член односкладного речення як диференціатор типу речення.
34. Види ускладнення структури простого речення.
35. Безсполучникові складні речення. Основи їх граматичної класифікації.
36. Структурно-семантичні ознаки складнопідрядних речень як критерій їх класифікації.
37. Складносурядні речення: семантичні і формальні ознаки. Типи складносурядних речень.
38. Складнопідрядні речення розчленованої структури: семантичні і формальні ознаки.
39. Складні речення з недиференційованим синтаксичним зв'язком.
40. Складні речення ускладненої структури.
41. Текст, ознаки тексту.
42. Пряма мова в системі тексту.
43. Фонетичні ознаки старослов'янізмів у сучасній українській літературній

мові.

44. Лексичні старослов'янізми в сучасній українській літературній мові.
45. Стилiстичне використання старослов'янізмiв у сучасній українській літературній мові.
46. У чому проявляється складність процесу зміни праслов'янських форм *tort, *tolt, *tert, *telt у різних слов'янських мовах? Які причини їх різної рефлексії?
47. Причини появи і зникнення носових голосних.
48. Історія форм минулого часу дієслова.
49. Етапи розвитку складного речення в давньоукраїнській мові.
50. Співвідношення книжних і народнорозмовних елементів у “Слові о полку Ігоревім”.
51. Становлення лексикографічного методу у словниках другої половини XVI – першої половини XVII ст.
52. Народнопоетичний і книжний складники Шевченкової мови.
53. Характеристика діалектологічних одиниць української мови.
54. Говори поліського наріччя української мови: походження, групування, основні особливості.
55. Говори південно-західного наріччя української мови: походження, групування, основні особливості.
56. Літературна мова українців і соціальні діалекти. Просторіччя, жаргон, арго, вульгаризми з погляду культури мови.
57. Українська мова як навчальна дисципліна в сучасній середній школі. Зміст і побудова курсу.
58. Методи, прийоми та засоби навчання української мови.
59. Основні типи уроків з української мови та їх орієнтовна структура
60. Стилiстика сучасної української літературної мови : актуальні питання, предмет, завдання вивчення.
61. Стилi української літературної мови : історія становлення, сучасні тенденції розвитку.
62. Мовний жанр як стилістична категорія.
63. Проблема лінгвальних і екстралінгвальних факторів у стилістиці.
64. Методи лінгвостилістичного аналізу тексту.

ЗРАЗКИ ТЕКСТІВ ДЛЯ АНАЛІЗУ

1. *Із заходу понад старим, певно, ще довоєнним кукурудзищем (з-під снігу тільки деінде стирчали поламані зчорнілі стебла) майже над самою землею тягло хмари, котрі, як здалося мені, пахли димом, і сонце в прогалинах між ними ледь прозирало крізь холодну імлу - жовте, похмуре, сліпе (Г. Тютюнник).*

2. *Коли ж приходив Онисько, чоловіки співали вдвох, виводячи чогось старовинного, що неодмінно будить у похилих селян рясні спогади про*

роменські рушники в кутку на образах, завзяту різдвяну бійку посеред річки, дівочі сорочки, пісненько вишиті на рукавах чорним або калиновим хрестиком, та гнучкі вербові кладки через рови з весняною водою, що й досі ділять старе українське село на кутки й прикутки (Г. Тютюнник).

3. Надвечір хуга втихла, хмари на заході почервоніли, сніг стужавів і гостро заблищав, а повітря стало таким прозорим, що було далеко видно голі, де-не-де листочок, дерева понад шляхом, низькі, вже понадбирані скирти соломи в полі та синюваті сніги на чіткому, немов одрізаному від неба обрії (Г. Тютюнник).

4. Данило відсунув двері, вдихнув сірої погрібної п'їтьми, напоєної духом підопрілого сіна з примістки й торішнього акацієвого насіння, що лишилося невисіяним, і сів на поріжку, відчуваючи, що вже ніколи в світі, до смерті, до сліпоти, не піде звідси, з розсадника, що тільки й жив узимку мрією про цю мить (Г. Тютюнник).

5. З дерев нечутно, мов білі птахи, спурхували й сідали на намети пухкі, легенькі кім'яхи снігу, крізь голе гілля трохи навкосо світило сонце; тут і там зяяли на стовбурах свіжі ніжно-жовті пощербини від осколків, і здавалося, що ті дерева-підранки потихеньку стогнуть, приголублені теплим у затишку промінням (Г. Тютюнник).

6. З-за куців на кручі долинули людські голоси — чоловічий і жіночий, зарипіли на твердому піску колеса і кінські копита, однак німий того не чув, а видобув з картуза цигарку, скручену ще на березі сухими руками, і закурив, затягуючись з такою силою, що йому аж щоки западали двома глибокими ямками (Г. Тютюнник).

7. І вже перед тим, як на сході затремтіло бузкове родиво дня, біля річки, за густими просинюватими лозами, тихо озвалися баси, спочатку самі, потім непомітно, як два ручаї у виярку, злилися з несміливими тремтливими підголосками і вже в парі пішли на левади, у вулички змореного села, переціджуючи голубий ранок чистою росою першої радості першого відкриття (Г. Тютюнник).

8. В садку ворушилося чорне, як гадюччя, гілля, стьобало по туго напнутих дротяних розтяжках, що тримали антенну щоглу і тужно підвивали деревьям; поміж низькими стовбурами яблунь та вишеньок тьмяно білів сніг, лиш де-не-де над кронами дерев миготіли зорі — дрібні, неспокійні, перелякані начебто... (Г. Тютюнник).

9. Як тільки тихі весняні повені зійдуть з лук та лугових видолінок, полишивши на молоденькій траві рудий слизькуватий мул, занесений

хтозна-звідки, з яких земель, Данило Коряк, чоловік худий, цибатий, плоскогрудий, але широкий у кості — сорочка на його плечах розіп'ята, мовби кроляча шкурка на граблиці, — лаштується в путь (Г. Тютюнник).

10. *Лелеки знають, яка доля вготована їм над білими горами, знають також і те, що десь далеко-далеко ждуть їх велетенські річки з солодкого водою, ждуть безмежні плавні, озера й непрохіддя боліт, усі вони - від могутніх лелек-ватажків до молоденьких лелечат-перволітків - народилися у тих далеких зелених краях і мають вертатися щоразу туди, вертатися знов і знов, завжди і вічно, бо їхнє лелече перелітне життя є не що інше, як безупинне вертання і повертання до своїх народжень, до того, що завжди лишається найріднішим (П.Загребельний).*

11. *Гори підходять до самого моря, гострі, скелясті, мертві, за ними — безмежний сніговий хребет, холодний, як безнадія, холодом смерті віє від тих снігів, крижані вихори зароджуються у піднебессях, падають на тепле море, чорний дим хмар клубочиться між горами й водами, пожадливо тягнеться до сонця, сонце злякано втікає від нього далі й далі, і на морі починає діятись щось несаможите (П. Загребельний).*

12. *Не вставала злоспротивна хвиля проти турецької квадриги, море було тихе, вітер починався щодня по заході сонця, дув цілу ніч з берега, але вода лиш злегка брижилася від нього, на ранок залягла мертвота на водах і в повітрі, лиш по обіді війне свіжий вітерець, повертає за сонцем, мовби женеться за ним, і вмирає надвечір разом із сонцем (П. Загребельний).*

13. *Тисячі років летять тут лелеки, не змінюючи своїх шляхів, і тисячі років стрічають їх над морем похмурі орлині зграї, які намагаються скинути лелек назад у море, відігнати від свого материка, побити, пошматувати, понищити, але не відступають лелеки, не лякаються, сміливо і відчайдушно йдуть груди на груди, крила на крила, старі вожаки першими приймають удар, ідучи на стіну старих орлів (П.Загребельний).*

14. **Въ лѣто 6635. Прѣставися Свѣтополчичъ меншіи Брячиславъ, мѣсяца марта въ 28 день, и погребенъ априля въ 5. Въ се же лѣто выгна Олговичъ Всеволодъ своего стрыя Ярослава изъ Чернигова, и дружинѹ его исѣче и разъграви**

15. **И быша ѿ брата. а единому има Кни, а другому Щекъ, а третьему Хоривъ, и сестра ихъ Лывѣдъ. и сѣдаше Кни на горѣ. кдѣ ннѣ ѹвозъ Боричевъ, а Щекъ сѣдаше на горѣ, кдѣ ннѣ зоветса Хоривица. створиша городокъ. во има брата ихъ старѣйшаго и наркоша и Киевъ.**

16. [ну прихо'ди молодії до молодойі / молода виходи напро'т'іу него' // це ше хо'д'ат / ше чудат / ше уперед виводат йакус' / убиру'т низнати шо та виво'дат // а то виходи молода / тій проси даі гроші / а молодії платит // т'іі' е котрис'таі насипи дрімне'нких по купііці / насипи / насипи / а уна рас / теі сховаї ті гроші / тиі даі ше / до трох' раз / даі ше / він ше шос там дасц / вна сховаї // а потому йак дасц вже бума'шку / уже бума'гу / білше грошіі дасц на третії раз / уна уже сходи до него / клан'айіца' йіму / цулуйіца / т'ій усо] [раніш ми ходіли на дósвітки / наймаі хату / платіли ті жёншчин' і ўже / кирис' н носіли світит // туди ходіли пр'асти / шит' / ве"чёр'у носіли ўже ж ті хаз'айці / там пал'аніц'і / там пирогу ўже за те / шо ходіли / а плата та саме собойу // дпрадали було двадцатник там / чи два напр'асти / там гроші платіли // мўзика ж туді / чёл'ад' сходиц'а / гўл'бишче там у хаті начинайіца' / танц' уйут там комаріц'ка / гопак йакўс' /то кракоўйака].

17. *Динаміку становлення мовних стилів у контексті розвитку інтелектуальної свідомості нації продуктивно розглядати в парадигмі розбіжності між прогресивною концептуальною картиною світу й архаїчною мовою. Архаїчною щодо функціонально-системного, поліфункціонального представлення суспільної свідомості та її комунікативних форм, а отже обмеженої **статусно і компонентно**: нечисленність (або асистемна, звужена об'єктивно і тематично фіксація) текстів певного стилю, спорадичність використання у комунікативній сфері та ін. дають підстави для аналізу причин такої диспропорції.*

18. *У цьому випадку історичні факти значною мірою мотивують лінгвістичну аспектологію. Як відомо, протягом багатьох століть на Лівобережжі “прогресивна” (за позицією одного кола мовознавців) концептуальна картина світу часто відбивалася в поняттях і літературній символіці російської мови як літературної форми масової комунікації (або, швидше, прийнятою суспільністю Російської імперії), репрезентації толерантної до державної влади суспільної свідомості освічених людей. На Правобережжі таку ж функцію часто виконувала польська мова. Українська в ідеологемі масової свідомості імперії асоціювалася зі світосприйняттям неосвіченої людини – носія специфічного консервативного світогляду, нібито позбавленої руху традиції і відповідних їм мовних форм, якщо й варіативних і рухливих, то перш за все в художньо-образній рефлексії. “З цього погляду й дискусії з приводу шляхів розвитку української мови набувають широкого і глибокого значення; об'єктивно це була дискусія про шляхи інтелектуального розвитку народу: чи йому законсервуватися як етнічній групі архаїчного типу, чи входити в сучасний світ у всеозброєнні мови, здатної виражати новочасну концептуальну картину світу засобами відповідної мовної картини світу”¹.*

19. Юридичний відділ Генеральної Асамблеї ООН поновив роботу над міжнародним договором, який би заборонив клонування людей. Якщо на торішній сесії члени Юридичного комітету так і не дійшли згоди стосовно рамок “антиклонівської” конвенції та засобів її застосування, то зараз наміри в юристів серйозніші. Правда, виникають сумніви, чи зможе навіть така авторитетна організація, як ООН зупинити пошуки науковців: врешті-решт, вони працюватимуть підпільно... але однак працюватимуть!

20. Пізно я повертався додому. Приходив обвіяний духом полів, свіжий, як дика квітка. В складках своєї одежі приносив запах полів, мов старозавітний Ісая. Спокійний, самотній, сідав десь на танку порожнього дому й дивився, як будувалась ніч. Як вона ставила легкі колони, заплітала сіткою тіней, зсувала й підносила вгору непевні, тремтячі стіни, а коли все се зміцнялось й темніло, склепляла над ними зоряну баню.

Тепер я можу спокійно спати, твої міцні стіни стануть між мною і цілим світом. На добраніч вам, ниви. Й тобі, зозуле. Я знаю, завтра з ранішнім сонцем влетить до мене в хату твоє жіноче контральто: «Ку-ку!.. ку-ку!..» І зразу дасть мені настрій привіт твій, моя найближча приятелько.

III. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Програма складена на основі навчальних програм з української літератури, які входять до циклу літературознавчих дисциплін за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр.

Програма висвітлює тисячолітній літературний процес, охоплюючи періоди давнього, нового і новітнього українського письменства.

1. Давня українська література

Виникнення літописання на Русі. Самобутність жанру та історіографічна проза інших народів. “Літопис Руський” – особливості композиції, використання легендарно-повістєвого матеріалу. Проблема авторства.

“Слово о полку Ігоревім” (1185 – кін. 1187 рр. як можливий час написання). Історія тексту пам’ятки і проблема його автентичності.

Епоха Ренесансу в історії української літератури. Літературна спадщина Павла Русина, Севастяна Фабіяна Кленовича, Станіслава Оріховського.

Полемічна література. Твори Герасима Смотрицького, Клірика Острозького, Христофора Філалета, Мелетія Смотрицького. Критика соціальної дійсності в “Писанії до всіх, спільно в Лядській землі живущим”, “Обличенії диявола-миродержця” Івана Вишенського.

Ораторсько-проповідницька проза Лазаря Барановича, збірки **“Меч духовний”** (1666) і **“Труби словес проповідних”** (1674), **“Лютня Аполлонова”**.

Політичний ідеал **Козацьких літописів**. Широта охоплення подій у **“Літописі Самовидця”**. Патріотичний зміст, історична достовірність сюжетів в творі **“Дійствія презильної брані Богдана Хмельницького, гетьмана запорозького, з поляки”** Григорія Грабянки (1710). Принципи створення образів історичних осіб у **«Літописі Самійла Величка»**.

Новизна предметів зображення, фольклорні елементи у віршах **Климентія Зіновієва**.

Алегорично-символічна інтерпретація предметів і явищ у збірці **Івана Величковського “Млеко”** (1691).

Драма-міраклъ на Україні. П'єса **“Олексій, чоловік божий”** (1673–1674). Розвиток української історичної драматургії п'єса Феофана Прокоповича **“Владимир”** (1705). П'єса **“Милість Божа”** (1738) Інокентія Неруновича. Інтермедії до п'єс Митрофана Довгалевського та Георгія Кониського.

Огляд історичного шляху українського народу в **“Історії Русів”**.

Григорій Сковорода і традиції української барокової поезії. Збірка **“Сад божественних пісень”**. Архітектоніка, джерела сюжетів творів. Збірка **“Басни Харьковскія”**.

ЛІТЕРАТУРА

Возняк М.С. Історія української літератури. – Львів, 1920-1924. – Т. 1-3; Львів, 1993-1994. – Т. I-III.

Грицай М.С., Микитась В.Л., Шолом Ф.Я. Давня українська література. – 2-е вид., доп. – К.: Вища школа, 1989. – 403 с.

Грушевський М.С. Історія української літератури. – К., Львів, 1923-1927. – Т. 1-5; К., 1993-1996, Т. 1-6.

Єфремов С.О. Історія українського письменства. – К., 1995. –Т. 1-2.

Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Русі епохи Середньовіччя IX-XV ст. – У 2 книгах. – К.: Аконтіт, 2002 / Упорядкування В.Яременка та Оксани Сліпушко.

Сліпушко О. Софія київська. Українська література Середньовіччя: доба Київської Русі (X—XIII століття). – К.: Аконтіт, 2002. – 399 с.

Європейське Відродження та українська література XIV-XVIII ст.: Зб. ст. – К.: Наук. думка, 1993. – 371 с.

Сулима М.М. Українське віршування кінця XVI – початку XVII ст. – К.: Наук. думка, 1995. – 147 с.

Франко І.Я. Іван Вишенський і його твори. // Зібр. тв.: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1981. – Т. 30. – С. 7-211.

Яременко П.К. Український письменник-полеміст Христофор Філалет і його **“Апокрисис”**. – Львів: Вид-во Львівськ. ун-ту, 1964. – 110 с.

Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія: У 2-х частинах. – К.: Наукова думка, Основи, 1995.

Українське літературне бароко: Зб. наук. праць. – К.: Наук. думка, 1987. – 301 с.

Чижевський Д. Історія української літератури. – Прага, 1942. – Кн. 2. – 144 с. (Перевидання: Віктор Петров, Дмитро Чижевський, Микола Глобенко. Українська література. – Мюнхен – Львів, 1994).

Яременко П.К. Мелетій Смотрицький: Життя і творчість. – К.: Наук. думка, 1986. – 160 с.

Українське бароко та європейський контекст. – К., 1991.

2. Українська література ХІХ ст.

Історія української літератури ХVІІІ ст. – 60-х рр. ХІХ ст. як галузь науки; предмет її вивчення. Історична співвіднесеність української літератури кінця ХVІІІ – 60-х рр. ХІХ ст. з добою національного Відродження в Україні; Відкриття українському читачеві **людини нового зразка**, індивідуальності, здатної представити народ у морально-етичному, суспільному та історичному планах.

Традиції української літератури у **“Оді на рабство”**, 1783 р. Василя Капніста. Етика суспільного змісту у творі **Костянтина Пузини “Ода – малоросійський крест’янин”**.

«Енеїда» І.Котляревського, 1798 р. : архітектоніка твору, еволюція образу Енея. Драми **«Наталка Полтавка»**, 1819 р. і водевіль **«Москаль-чарівник»**. Система образів і стильові парадигмальні ознаки творів.

Ідея синтезу мистецтв у оповіданні **Г.Ф. Квітки-Основ’яненка «Салдацький патрет»**, 1833 р. Система образів повісті **«Маруся»**, 1833 р., утвердження особистості й пошук істини у творі **«Козир-дівка»**, 1838 р. Вирішення філософської дилеми героями повісті **«Щира любов»**, 1839 р. Відстоювання власного права на материнство у повісті **«Сердешна Оксана»**, 1841 р. Проблема позитивного героя у диалогії **«Шельменко – волостной писарь»**, **«Шельменко – денщик»**, 1840 р.

Провідні образи і теми балад **Л.І.Боровиковського**.

Польська школа в українській літературі.

Українські народні перекази, легенди, повір’я – як художня основа **«Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» М. Гоголя**. Чинник краси і художня ідея повісті **«Сорочинський ярмарок»**. Особливість поєднання реального і віртуального світів у повісті **«Ніч перед Різдом»**. Творення образу-типажу, представничого для епохи у повісті **“Тарас Бульба”**. Тема родової і станової честі у **“Повісті про те, як посварилися Іван Іванович з Іваном Никифоровичем”**. **“Ревізор”**, 1836 р. М.В. Гоголя. Майстерність драматурга в творенні перебігу подій та моделюванні психології героїв.

Гребінка Є. П. Романтичні засади поетичної сторінки творчості письменника. Прозова спадщина Є.П. Гребінки.

Громадянська лірика **М. Шашкевича, І. Вагилевича, Ф. Головацького.**”

Новаторство **М.І. Костомарова** – драматурга. Драми **“Сава Чалий”**, 1838 р., **“Переяславська ніч”**, 1841 р., **“Кремуцій Корд”**, 1862 р.; Повість **“Черниговка. Быль II половины 17 века”**, 1881 р.

Концепція моделювання героїв у оповіданні П.Куліша **“Гордовита пара”**, Погляд П.О. Куліша на історичні події у романі **“Чорна рада. Хроніка 1663 року”**, 1857 р.

Шевченко Т. Г. Балада **“Причинна”**, 1837 р., **“Думки”**. Історичні поеми **“Тарасова ніч”**, Поема **“Гайдамаки”**, 1841 р., історична основа твору. Тема козацьких морських походів - поема **“Гамалія”**, 1842 р.

Поет про новий характер своєї творчості в поезії **“Три літа”**. Образ України в поезії **“Розрита могила”**, 1843 р.; Роль антитези і контрасту в розкритті теми та художньої ідеї поеми **“Сон”**. Тема слов'янського єднання в поемі **“Єретик”**, 1845 р. Послання **“І мертвим, і живим, і ненарожденим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє”**, 1845 р.

Проблема мистецтва у циклі поетичних творів **“Псалми Давидові”**, 1845 р.

Характер розробки сюжетів поем у повістях **“Наймичка”**, **“Варнак”**, **“Княжна”**.

“Щоденник” (“Журнал”), 1857-1858рр. – як джерело відомостей про світоглядні засади Т.Г. Шевченка Історіософсько-політична поема **“Неофіти”**, 1857 р. Історіософсько-політична поема **“Юродивий”**, 1857 р.; спрямування вістря сатири у творі; художня тема і образи твору; соціальна природа поеми. Еволюція образу жінки-матері в біблійно-філософській поемі **“Марія”**, 1859 р.

ЛІТЕРАТУРА

Барабаш Ю. "Коли забуду тебе, Єрусалиме..." Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії. – Х., 2001.

Білецький О. Українська література серед інших літератур світу // Білецький О. Зібр. праць : У 5 т. – К., 1965. – Т. 2.

Волинський П. Український романтизм у зв'язку з розвитком романтизму в слов'янських літературах // Волинський П. З творчого доробку. – К., 1973.

Гончар О. Українська література передшевченківського періоду і фольклор. – К., 1982.

Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – початку XX ст. – К., 1981.

Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика. – К., 1998.

Єфремов С. Історія українського письменства. – К., 1995.

Задорожна Л. Історія української літератури кінця XVIII – 60-х рр. XIX ст. – К., 2008.

- Зайцев П.* Життя Тараса Шевченка. – К., 1994.
- Зеров М.* Твори : У 2 т. – К., 1990.
- Зубков С.* Євген Павлович Гребінка. – К., 1962.
- Історія української літератури XIX ст.* – К., 1995–1996. – Кн. 1–3.
- Історія української літературної критики.* – К., 1988.
- Кирилюк Є.* Іван Котляревський. Життя і творчість. – К., 1969.
- Кирилюк Є.* Тарас Шевченко. Життя і творчість. – К., 1964.
- Клочек Г.* Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація. – К., 1998.
- Комаринець Т.* Ідейно-естетичні основи українського романтизму (проблема національного й інтернаціонального). – К., 1983.
- Кониський О.* Тарас Шевченко-Грушівський. – К., 1991.
- Куліш П.* Матеріали й дослідження. – Л.; Нью-Йорк, 2000.
- Крутикова Н.* Гоголь та українська література. – К., 1957.
- Луцький Ю.* Між Гоголем і Шевченком. – К., 1998.
- Наливайко Д.* Спільність і своєрідність. Українська література в контексті європейського літературного процесу. – К., 1988.
- Нахлік Є.* Українська романтична проза 20–60-х років XIX століття. – К., 1988.
- Петров Н.* Очерки истории украинской литературы XIX столетия. – К., 1986.
- Розвиток жанрів в українській літературі XIX – початку XX ст.* – К., 1986.
- Смаль-Стоцький С.* Т. Шевченко. Інтерпретації. – Нью-Йорк; Торонто, 1965.
- Смілянська В.* "Святим огненним словом..." Тарас Шевченко. Поетика. – К., 1990.
- Франко І.* Нарис української літератури до 1890 року // Франко І. Збір. тв.: У 50 т. – К., 1981. – Т. 41.
- Франко І.* Жінчина-мати в поемах Шевченка // Збір. тв. : У 50 т. – К., 1980. – Т. 26.
- Франко І.* Шевченкова "Марія" // Франко І. Збір. тв. : У 50 т. – К., 1983. – Т. 39.
- Чижевський Д.* Історія української літератури. Від початків до доби реалізму. – Тернопіль, 1994.
- Шевченко Тарас.* Кобзар. Редакція, статті й пояснення Леоніда Білецького : – Вінніпег, 1952.
- Яценко М.* Українська романтична поезія 20-60-х років XIX ст. // Українські поети-романтики : Поетичні твори. – К., 1987.

3. Особливості становлення жанрово-стильової системи української літератури другої половини XIX ст.

Інтенсивність літературно-мистецького та культурно-наукового життя України означеного періоду, його базові структури (суспільно-політичні й культурні чинники). Активація літературного життя. Роль журналу «Основа».

Полеміки на сторінках журналу. Трактування поняття національної самобутності української літератури в літературно-критичних працях П.Куліша. Роль регіональних видань. Початки громадівського руху.

Творчість **П. Куліша**. Народницько-просвітницький характер громадянської лірики «Досвітки». Думи і поеми» (1862). Творча еволюція у збірці «Хуторна поезія» (1882). Жанровий спектр збірки «Дзвін» (1893).

Збірка творів **“Народні оповідання”** (I том – 1857, II том – 1862)

Марка Вовчка. Нові інтерпретаційні підходи в опрацюванні селянської теми – оповідання **“Сестра”, “Викуп”, “Інститутка”, “Козачка”, “Павло Чорнокрил”, “Три доли”**. Характерологія жіночого світовідчуття - **“Два сини”, “Інститутка”**. Жанр героїко-романтичної повісті.

Творчість **Анатолія Свидницького**. Цикл **“Народні оповідання”** Новаторство тематики й проблематики роману **“Люборацькі”**, 1886.

Творчість **І. Нечуя –Левицького**. Початок прозової творчості у 60-х рр. ХІХ ст. – **“Дві московки” (1868), “Рибалка Панас Круть” (1868), “Причепя” (1869)**. Проблематика, композиція, образи повісті – хроніки **“Микола Джеря. Соціально-побутова повість “Кайдашева сім’я”**. Реалістичні твори з життя інтелігенції (**“Хмари” (1874), “Над Чорним морем” (1890)**). Історична проза І.Нечуя-Левицького (**“Князь Єремія Вишневецький” (1897), “Гетьман Іван Виговський” (1899)**).

Творчість **Панаса Мирного**. Рання проза Панаса Мирного (**“Лихий попутав” (1872); “П’яниця”(1874)**). Новий літературний герой (інтелігент-різночинець) в повісті **“Лихі люди” (“Товариші”, 1875)**. Історія створення, співвідношення реального факту і художнього вимислу Роман **“Хіба ревуть воли як ясла повні?” (“Пропаша сила”)**, 1975. Трагедія жіночої долі в романі **“Повія” (1905)**. Драматичні спроби Панаса Мирного. **“П’єса для читання” “Лимерівна” (1892)**.

Закономірність домінанти громадянської лірики **Михайла Старицького**.

Морально-етичний конфлікт у драмі **„Не судилось” (1881)**. Спроба створення соціодетермінізму конфлікту (**„Ой не ходи, Грицю...”, 1887**). Віршовані драми на історичні теми – **„Богдан Хмельницький” (1897, перша редакція 1887), „Маруся Богуславка” (1887), „Оборона Буші” (1898), „Остання ніч” (1899)**.

Історична романтична трилогія **„Богдан Хмельницький” (1894-1897), „Молодість Мазепи” (1898), „Руїна” (1899)**.

Творчість **Марка Кропивницького**. Соціально-побутова драма **„Дай серцю волю, заведе в неволю”**. Драма **„Доки сонце зійде, роса очі виїсть” (1882)**.

Драма **„Глитай, або ж Павук” (1882)**.

Творчість **Івана Карпенка-Карого (Івана Карповича Тобілевича)** **„Виростання”** І.Карпенка-Карого з етно-побутових тем і мистецького їх антуражу (**„Бурлака”, „Наймичка”, „Безталанна”**) і „доростання” до тем характерно авторських (**„Мартин Боруля”, „Розумний і дурень”, „Сто**

тисяч”, „Хазяїн”). Діалогія „Суєта” (1903) та „Житейське море” (1904). Драма „Сава Чалий” (1899) – вершина романтико-героїчної драматургії І.Карпенка-Карого.

Творчість **Івана Франка**. Зближення художньої творчості з духовною практикою самоосягнення особистості у збірці „З вершин і низин” (1887, доповнене видання 1893).

Мотиви інтимної лірики збірки „Зів’яле листя” (1896). Переосмислення І.Франком власних ідей та переконань попереднього етапу самоосягання у збірці „Мій Ізмарагд” (1898). Поетичні збірки „**Semper tiro**” (1906), „**Давнє і нове**” (1911) як своєрідний розвиток основних інтенцій попередніх збірок поета.

Проза (повісті “**Воа constrictor**”, “**Борислав сміється**”) Івана Франка. Соціально-психологічний роман “**Перехресні стежки**” (1900). Повість “**Захар Беркут**”.

Драматургія І.Франка. Драма “**Украдене щастя**” (вперше поставлена в театрі “Руська бесіда”, 1893).

І.Франко як літературний критик. Характеристика літературно-критичних праць “**Література, її завдання і найважливіші ціхи**”, “**Слово про критику**”, “**Із секретів поетичної творчості**” та інші. Концептуальні питання розвитку літератури і власне творчості.

Література

Денисюк І.О. Розвиток української малої прози XIX – початку XX ст. – К., 1981.

Єфремов С.О. Літературно-критичні статті. – К., 1993.

Історія української літератури XIX ст. У трьох книгах. Кн. 2-3. – К., 1995–1997.

Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія. У трьох книгах. – К., 1996–1999.

Історія української літературної критики. Дожовтневий період. – К., 1988.

Мищук Л.С. Українська оповідна проза 50-60 рр. XIX ст. – К., 1979.

Франко І.Я. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Зібрання творів у 50 т. – К., 1984, Т. 41.

4. Літературний процес кінця XIX – перших десятиліть XX ст.

Піднесення визвольного руху, національної свідомості, їх вплив на загальне поживлення літературного процесу. Розширення тематичних обріїв української літератури, шукання нових прийомів узагальнення життєвого матеріалу і способів організації сюжетів. Оновлення творчої практики письменників реалістичної школи. Становлення раннього українського модернізму, співвідношення неоромантизму, символізму, імпресіонізму, неореалізму. Розвиток поезії. Продовження традицій і водночас модерні

пріоритети лірики (І.Франко, Леся Українка, В.Самійленко, О.Олесь та ін.). Еволюція прози. Акцентація на поглибленому психологізмі в дослідженні людських характерів та аналізі соціальних явищ життя. Активні пошуки оновлення прози через її зближення з музикою, живописом, графікою. Творчість І.Франка, Б.Грінченка, В.Самійленка, О.Кобилянської, М.Коцюбинського, В.Стефаника та ін. Експериментальна природа драматургії кінця ХІХ – початку ХХ ст. П'єси О.Олеся, Г.Хоткевича, Лесі Українки. Гостра філософська проблематика, подолання соціального побутовізму, розширення жанрового поля драматургії. Вплив символістської поези.

5. Літературний процес 20-30-х років

«Розстріляне відродження» – умовна назва літературно-мистецької генерації 20-х – початку 30-х рр., репресованої комуністичною системою. Піднесення націотворчих та художніх сил, де провідну роль відіграла література. Багатоманітність літературних угруповань, їхні маніфести. Літературна дискусія 1925-1928 рр. Розвиток поезії. Розмаїття стильових тенденцій (символізм, неоромантизм, «неокласика», футуризм, конструктивізм та ін.). Творчість П.Тичини, М.Рильського, В.Сосюри, М.Бажана, М.Зерова, Є.Плужника та ін. Формування нової прози 20-х рр., її проблемно-тематичний і жанрово-стильовий спектр. Творчість М.Хвильового, Ю.Яновського, Г.Косинки, В.Підмогильного, Б.Антоненка-Давидовича, Остапа Вишні та ін. Експериментальна проза М.Йогансена, Гео Шкурупія та ін. Розвиток театру та драматургії. Поєднання традицій і новаторства (Г.Юра, Л.Курбас). Проблемно-тематичні та жанрово-стильові пошуки драматургів. Творчість М.Куліша, І.Кочерги, К.Буревія та ін. «Соціалістичний реалізм» – штучний напрям у літературі та мистецтві. Деформація естетичних категорій, надання їм політичного, вузько класового змісту. Розпуск літературних організацій (1932), створення єдиної Спілки радянських письменників (1934), з «комуністичною фракцією» в ній. Репресії проти письменників. Занепад літературної творчості. Література Західної України. Стрілецька поезія. Творчість Б.І.Антонича, Б.Кравціва, С.Гординського. Література еміграції. «Празька школа» поетів (Є.Маланюк, Л.Мосендз, О.Ольжич, О.Теліга та ін.). Близька до неї творчість Ю.Клена (О.Бургардта). Проза В.Винниченка, Н.Королеви, Ю.Липи, У.Самчука та ін.

6. Літературний процес 40-50-х років

Література періоду Другої світової війни. Ослаблення репресивних заходів щодо майстрів слова. Здобутки поезії (П.Тичина, М.Рильський, М.Бажан, В.Сосюра та ін.), прози (О.Довженко), драматургії (І.Кочерга). Творчість письменників еміграції І.Багряного, Ю.Клена, Н.Королеви, О.Ольжича, М.Ореста та ін. Нове посилення ідеологічного тиску на літературу в перше повоєнне десятиліття. Драматична доля творів

М.Рильського, Ю.Яновського, В.Сосюри та ін. Новаторські пошуки в поезії (Д.Павличко, Л.Костенко) і прозі (О.Довженко, О.Гончар). Діяльність Мистецького Українського Руху (1945-1948, Німеччина). Художні пошуки поетів (Ю.Клена, Т.Осьмачки, В.Барки та ін.), прозаїків (У.Самчука, Д.Гуменної, В.Петрова (Домонтовича), Т.Осьмачки та ін.).

7. Літературний процес 60-80-х років

Хрущовська «відлига» і література. Відсвіження творчості поетів старшого покоління М.Рильського, В.Сосюри, М.Бажана та ін. «Шістдесятництво» як суспільний і мистецький феномен. Поява яскравих творчих особистостей у поезії (Д.Павличко, Л.Костенко, В.Симоненко, І.Драч, М.Вінграновський та ін.), прозі (Гр.Тютюнник, В.Дрозд, Є.Гуцало, Вал.Шевчук та ін.). Дисидентський рух в Україні й участь у ньому письменників. Творчість і трагічна доля В.Стуса. «В'язнична» лірика І.Світличного, І.Калинця, М.Руденка та ін. Художня практика поетів «київської школи» (М.Воробйов, В.Голобородько, М.Григорів, В.Кордун). «Тиха» поезія Л.Талалая, В.Затуливітра та ін. Розвиток прози лірико-романтичної (О.Гончар, М.Стельмах), реалістичної (А.Дімаров, Ю.Мушкетик, Б.Харчук та ін.), «хімерної» (В.Земляк, В.Дрозд, Ю.Щербак та ін.). Історична белетристика П.Загребельного, Р.Іванчука, Р.Федоріва та ін. Криза «соціалістичного реалізму». Прорив його нормативів у творчості Л.Костенко, І.Драча, М.Вінграновського, Д.Павличка та ін. Свіжі віяння у збірках поетів-«вісімдесятників» (В.Герасим'юк, І.Римарук, С.Короненко, П.Гірник, І.Малкович та ін.). Неоавангардизм літературних угруповань «Бу-Ба-Бу», «ЛуГоСад». Звернення до заборонених тем, проблем, постатей у прозі Р.Андріяшика, А.Дімарова, П.Загребельного, Ю.Мушкетика, Б.Харчука та ін. Література українського зарубіжжя. Об'єднання українських письменників «Слово» (США). Завершення творчого шляху І.Багряного, Д.Гуменної, Н.Лівицької-Холодної, О.Лятуринської, Є.Маланюка, Т.Осьмачки, У.Самчука та ін. Творчість «ню-йоркської групи» поетів (Е.Андієвська, Б.Бойчук, Б.Рубчак, Ю.Гарнавський та ін.).

8. Сучасна література

Інтенсивний розвиток багатогранного процесу оновлення письменства, зумовленого остаточним занепадом «соціалістичного реалізму», освоєнням традицій вітчизняного мистецтва слова і світового художнього досвіду. Виникнення нових літературних організацій і угруповань письменників («Червона Фіра», Асоціація українських письменників та ін.), часописів, видавництв. Реабілітація заборонених тоталітарною системою творів класиків, митців «розстріляного відродження» та еміграції. Утвердження в літературі безумовної творчої свободи митця, світоглядно-естетичної плюральності, що зумовило розширення її проблемно-тематичних горизонтів, вільний розвиток різних художніх систем,

жанрів і напрямів (зокрема, співіснування традиційного реалістичного письма з неоавангардизмом, постмодернізмом). Пізня творчість І. Драча, Л. Костенко, П. Мовчана, Д. Павличка; А. Дімарова, П. Загребельного, Р. Іваничука, Ю. Мушкетика та ін. Нові книжки поезії і прози М. Воробйова, В. Голобородька, В. Кордуна, «вісімдесятників» Ю. Андруховича, О. Забужко, М. Матіос, В. Медвідя, Є. Пашковського та ін., «дев'яностиків» І. Андруссяка, Ю. Винничука, С. Жадана, Ю. Іздрика та ін. «Нова хвиля» і «новітня хвиля» в драматургії. Творчі доробки Я. Верещака, Н. Ворожбит, К. Демчук, О. Ірванця та ін. Поетичні та прозові набутки українських зарубіжних письменників Е. Андієвської, В. Барки, Б. Бойчука, І. Качуровського, Ю. Тарнавського та ін.

Критична література

1. *Гундорова Т.* Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн. – К., 2005.
1. *Єфремов С.* Історія українського письменства. – К., 1995.
2. *Жулинський М.Г.* Слово і доля: Навч. посібник. – К., 2006.
3. *Зеров М.* До джерел: Літературно-критичні статті // Зеров М. Твори: У 2 т. – К., 1990. – Т.2.
4. *Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн.: Навч. посібник / За ред. В.Г.Дончика.* – К., 1998.
5. *Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХ ст.: У 2 кн.: Підручник / За ред. проф. О.Д.Гнідан.* – К., 2005-2006.
6. *Ковалів Ю.* Письменство «розстріляного відродження»: від літературних угруповань до літературної дискусії. – К., 2004.
7. *Наєнко М.* Художня література України: Науково-популярний нарис. – К., 2008.
8. *Павличко С.* Теорія літератури. – К., 2002.
9. *Розстріляне відродження: Антологія. 1917-1933. Поезія – проза – драма – есей / Упорядкування, передмова, післямова Ю.Лавріненка; післямова Є.Сверстюка.* – К., 2002.
10. *Семенюк Г.* Українська драматургія 20-х років. – К., 1993.
11. *Сеник Л.Т.* Роман опору: Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності. – Львів, 2002.
12. *Стильові тенденції української літератури ХХ століття: Збірник.* – К., 2004.
13. *Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: У 4 кн.* – К., 1994-1995.
14. *Шерех Ю.* Пороги і запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеологія: У 3 т. – Харків, 1998.
15. *Штонь Г.М.* Духовний простір української ліро-епічної прози. – К., 1998.

ОРІЄНТОВНІ ЗРАЗКИ ПИТАНЬ

1. “Літопис Руський” – Особливості композиції, використання легендарно-повістєвого матеріалу.
2. Полемічна література. Твори Герасима Смотрицького, Клірика Острозького, Христофора Філалета, Мелетія Смотрицького.
3. Новизна предметів зображення, фольклорні елементи у віршах Климентія Зіновієва.
4. Григорій Сковорода і традиції української барокової поезії. Збірка “*Сад божественних пісень*”.
5. Традиції української літератури у “Оді на рабство”, 1783 р. Василя Капніста.
6. «Енеїда» І.Котляревського, 1798 р. : архітектоніка твору, еволюція образу Енея.
7. Проблема позитивного героя у діалогії «Шельменко – волостной писарь», «Шельменко – денщик», 1840 р.
8. Польська школа в українській літературі.
9. Українські народні перекази, легенди, повір’я – як художня основа «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» М. Гоголя.
10. Проблема мистецтва у циклі поетичних творів Т.Шевченка “Псалми Давидові”, 1845 р.
11. Творчість П. Куліша. Народницько-просвітницький характер громадянської лірики «Досвітки». Думи і поеми» (1862). Творча еволюція у збірці «Хуторна поезія» (1882). Жанровий спектр збірки «Дзвін» (1893).
12. Творчість Анатолія Свидницького. Цикл “Народні оповідання” Новаторство тематики й проблематики роману “Люборацькі”, 1886.
13. Драматичні спроби Панаса Мирного. “П’єса для читання”, “Лимерівна” (1892).
14. Творчість Марка Кропивницького. Соціально-побутова драма „Дай серцю волю, заведе в неволю”. Драма „Доки сонце зійде, роса очі виїсть” (1882).
15. Переосмислення І.Франком власних ідей та переконань попереднього етапу самоосягання у збірці „Мій Ізмарагд” (1898).
16. І.Франко як літературний критик. Характеристика літературно-критичних праць “Література, її завдання і найважливіші ціхи”, “Слово про критику”, “Із секретів поетичної творчості” та інші. Концептуальні питання розвитку літератури і власне творчості.
17. Становлення раннього українського модернізму, співвідношення неоромантизму, символізму, імпресіонізму, неореалізму.
18. Експериментальна природа драматургії кінця ХІХ – початку ХХ ст. П’єси О.Олеся, Г.Хоткевича, Лесі Українки.
19. «Розстріляне відродження» – умовна назва літературно-мистецької генерації 20-х – початку 30-х рр., репресованої комуністичною системою.
20. Формування нової прози 20-х рр., її проблемно-тематичний і жанрово-стильовий спектр.

21. Розвиток театру та драматургії. Поєднання традицій і новаторства (Г.Юра, Л.Курбас).
22. «Соціалістичний реалізм» – штучний напрям у літературі та мистецтві. Деформація естетичних категорій, надання їм політичного, вузько класового змісту.
23. Література Західної України. Стрілецька поезія. Творчість Б.І.Антонича, Б.Кравціва, С.Гординського.
24. Література періоду Другої світової війни. Ослаблення репресивних заходів щодо майстрів слова.
25. Новаторські пошуки в поезії (Д.Павличко, Л.Костенко) і прозі (О.Довженко, О.Гончар).
26. Хрущовська «відлига» і література.
27. В.Симоненко як творча особистість.
28. «В'язнична» лірика І.Світличного, І.Калинця, М.Руденка та ін.
29. Історична белетристика П.Загребельного, Р.Іваничука, Р.Федоріва та ін.
30. Неоавангардизм літературних угруповань «Бу-Ба-Бу», «ЛуГоСад».
31. Утвердження в літературі безумовної творчої свободи митця, світоглядно-естетичної плюральності, що зумовило розширення її проблемно-тематичних горизонтів, вільний розвиток різних художніх систем, жанрів і напрямів.
32. Поетичні та прозові набутки українських зарубіжних письменників Е.Андієвської, В.Барки, Б.Бойчука, І.Качуровського, Ю.Тарнавського та ін.